

Котвицька В. А.,
Національний технічний університет України "КПІ"

ФІКСАЦІЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ ПРОЦЕСУ ЗАПОЗИЧУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ СЛІВ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ПРОТЯГОМ ОСТАННЬОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Стаття присвячена проблемам семантичної адаптації та переосмислення семантичної структури англо-мовних запозичень в німецькій мові. Розглянуто соціолінгвістичний стан розвитку німецької мови та чинники, що сприяють формуванню цього стану. Особливу увагу звернено на аналіз питань, пов'язаних з процесом англійських запозичень та супровідними явищами.

Ключові слова: англіцизм, запозичена лексика, лексикологія, лексична семантика, лексичний вплив.

Статья посвящена проблеме семантической адаптации и переосмысления семантической структуры англоязычных заимствований в немецком языке. В статье рассмотрено социолингвистическое состояние развития немецкого языка и факторы, способствующие формированию этого состояния. Особое внимание обращено на анализ вопросов, связанных с процессом английских заимствований и сопутствующими явлениями.

Ключевые слова: англицизм, заимствованная лексика, лексикология, лексическая семантика, лексическое влияние.

The article deals with the problems of semantic adaptation and meaning development of the English borrowings in the German language. The sociolinguistic state of the German language development and the factors helping to formulate this state have been described. Special attention has been devoted to the analysis of the issues concerning the process of the English borrowings and the phenomena accompanied.

Key words: anglicism, borrowings, lexicology, lexical semantics, the lexical influence.

Перенасичення німецької мови англіцизмами й англоамериканізмами неминуче призводить до пуристичних настроїв і в німецькому суспільстві, і в колі німецьких науковців-лінгвістів. Наразі по-новому постає питання про наукове прогнозування й навіть про планування розвитку мови. Все частіше в лінгвістичних розвідках сучасні німецькі мовознавці переймаються проблемою інтенсифікації процесу запозичень з англійської мови, називаючи цей процес загрозою занепаду німецької мови [3, с. 10; 5, с. 22].

На сучасному етапі розвитку німецької лінгвістики принципового значення набуває питання про вдосконалення принципів та засад мовної політики, зокрема тих положень, що стосуються іншомовних запозичень.

Зміни в лексичному складі німецької мови привертають увагу багатьох сучасних німецьких дослідників. Серед них слід виділити роботи Р. Бергманна, Г. Глюка, К. Гетцелера, В. Зауера, Р. Келлера, І. Кіршбаума, С. Райманна, Х.Д. Шлоссера, А. Шенфельда, Г. Фріца, Х. Фатера. Серед сучасних українських мовознавців, які вивчали проблему запозичень англійського походження в системі німецької мови, слід назвати Л.О. Гончаренко, А.А. Міщенко, О.В. Слабу, Л.В. Рогову.

Одним із перших у мовознавстві англіцизми почав досліджувати Х. Ціндлер, який і дав їм таке визначення: англіцизми – це не просто запозичені з британської чи американської англійської мови слова або незвичні комбінації слів, а й будь-які зміни значень німецьких слів або їхнього контекстного вживання за британським чи американським зразком – цит. за Б. Карстенсеном [2, с. 36]. Цей родовий термін використовують сучасні дослідники на позначення запозичень з англійської мови. Незважаючи на постійний інтерес мовознавців до англіцизмів, дотепер їх функціонування в системі німецької мови не було об'єктом спеціального комплексного вивчення. Поза увагою лінгвістів залишається аналіз семантичних змін зазначених лексичних одиниць в системі німецької мови.

Актуальність дослідження зумовлюється, по-перше, роллю англіцизмів у збагаченні словникового складу німецької загальноживаної мови; по-друге, необхідністю теоретичного узагальнення системних змін у лексичній системі німецької мови під впливом англомовних запозичень. Усе зазначене вище також вимагає вивчення позамовних чинників запозичування англіцизмів у систему німецької мови-реципієнта та інтеграційних процесів у системі німецької мови.

Предмет дослідження становлять особливості лексичних впливів з англійської мови на німецьку, особливості лексико-семантичної адаптації англіцизмів у системі німецької мови, а також динамічні процеси в лексичній системі загальноживаної німецької мови під впливом англіцизмів.

Значення впливу англіцизмів на зміни всередині німецької мови не можна недооцінювати [7, с. 129]. Англіцизми посідають значуще місце в німецькій публічній дискусії про занепад мови (Sprachverfall). До редакцій німецьких газет постійно надходять листи зі скаргами читачів щодо вживання у пресі надмірної кількості англіцизмів, таких як Cash Flow, Support, Public Viewing, Dokusoap тощо [9, с. 33-34; 10, с. 18-19]. На кожному кроці в німецьких містах бачимо Shops, Centers, Inns, Pubs, Stores, Corners, Markets чи Houses, на залізниці – Service Point, Meeting Point, Hotlines. Також зустрічаємо Discount, City Point чи Supermarkt з англійськими чи напіванглійськими назвами, такими як, наприклад, Sky, Yes-Markt або Penny-Markt, а поряд – Clean-Reinigung, Hairstyler, Snack-bar чи clock-shop з вивіскою "opened" або ж "closed". У магазинах можна знайти відділи з назвами Food, Brotshop, men's fashion shop або jeans top shop. Назви закладів та підприємств також дедалі частіше англійські: Home of real jeans wear, Happy School Shop, McPaper & Co.

З лінгвістичної точки зору можна стверджувати, що запозичення відносно добре інтегруються у систему німецької мови: іменники отримують рід (der Jackpot, der Countdown, der Job, der Newsletter, die Band, die Happy Hour, die Afterworkparty, das Steak, das Jobcenter, das Milkshake) і характерну множину (die Bosse, die Surfer), прикметники відмінюються (dem fairen Sportsmann, von einer cleveren Alternative, mit einer coolen Studentin), пристосовуються дієслова (downloaden, loadete down, hat downgeloadet; hat gejobbt, ist gejettet). Отже, якщо словниково-му складу чи словотвору німецької мови і можна дорікнути у "слабкості", то водночас важко не помітити "силу" в німецькій системі флексій (Келлер) [3, с. 16-17].

Посилаючись на праці сучасного німецького мовознавця Руді Келлера, також можна якоюсь мірою погодитись з ним у тому, що у звукових структурах англійської та німецької мов є дещо схоже, саме тому деякі з англійських слів так укорінюються в німецьку мову, що через відносно короткий час в них не можна розпізнати запозичень: *Keks, Partner, Tank* [3, с. 17].

Справді суперечливим є питання, чи відіграють англіцизми особливу роль в розмежуванні певних груп з комунікативних процесів, діючи як мовні бар'єри. Якщо, наприклад, парикмахер приваблює клієнтів слоганом *Cut'n'Go*, то, без сумніву, це є специфічною, розрахованою на певного реципієнта (потенційного клієнта) цільовою рекламою. Іншими словами: Хто слогану не розуміє або кого він не зачепив, той, найбільш імовірно, просто не належить до цільової аудиторії цього парикмахера (Келлер). Певні мовці є членами певної групи суспільства, що відмежовуються від інших груп [3, с. 17-18].

Вивчення мовної ситуації процесу запозичування англомовних слів німецькою мовою, розуміння питання іншомовного впливу не є можливим без розгляду причин запозичення. І хоч існує багато позамовних чинників, які впливають на процес запозичення англомовних слів у німецькій мові, а саме: вивчення англійської мови у школі, переклад численної кількості фахових текстів з англійської, залежність засобів масової комунікації від англомовних інформаційних агентств та закордонних кореспондентів, журналістське небажання перекладати через поспіх, нестачу часу, атлантична та європейська інтеграційна політика і т.ін., проте всі ці фактори за своєї співучасті хоч і відповідальні якоюсь мірою за поширення моди вживати запозичення, але не можуть відповідати за мотиви запозичувань слів у кожному окремому випадку [4, с. 71].

Багато запозичень з англійської мови мають перед німецькими відповідниками перевагу через коротку форму вираження: *Hobby/Steckenpferd, Lieblingsbeschäftigung; Fan/Liebhaber, Verehrer, Anhänger; Shorts/ kurze Hose* ... Для частини запозичень хоч і є відповідники в німецькій мові, однак вони існують лише у словниках для тлумачення іншомовних слів і майже не вживаються або вживаються рідко (нім. *Gebrauchtkleiderladen* і *Second-hand-shop*), чи ж не вживаються взагалі (нім. *Faustkämpfer* і *Boxer*). Дуже велику частину англійських запозичень становлять взагалі односкладові слова: *fair, fit, smart, Fan, Team, Test, Trend* і т.д.. Лексеми з цією перевагою для мови, словниковий склад якої постійно поповнюється складними словами, мають істотне значення.

Найважливішим мотивом запозичення англомовних слів є потреба у диференціації понять чи позначенні нового. Слово *Song* імпортувалося, оскільки йому не відповідають ні *Lied*, ні *Chanson*, ні *Schlager*, ні *Arie*. *Job* також не є ідентичним з німецькими *Beruf* чи *Arbeit*, з *Tätigkeit* чи з *Anstellung*.

Комплексність лексичних впливів з англійської мови представив Б.Карстенсен. Він виділив очевидні та латентні, або приховані, впливи [11, с. 242-243]. До очевидних належать:

- прямі запозичення англійських слів: *Flop, Zoom, Freak, Power*;
- псевдоангліцизми: *Showmaster, Cutter, Oldies, Twen, Intershop, Teenies*;
- семантичні зміни: *Gag* ("originelle Neuerung");
- формальні зміни: *Happy-End* (англ. *happy ending*, *last not least* (англ. *last but not least*);
- змішані (гібридні) композиції: *Haarspray, Popsänger, Matchball, Fernseh-Feature*.

До латентних впливів, за Карстенсеном, належать:

- (повні) кальки: *schweigende Mehrheit* (*silent majority*), *einmal mehr* (*once more*);
- неповні кальки (коли тільки окремі складові частини слова перекладаються точно): *Einbahnstraße* (*one-way-street*), *Wolkenkratzer* (*sky-scraper*);
- штучні запозичені утворення: *bügelfrei* (*non-iron*), *Fließheck* (*fastback*);
- запозичені значення: *Ebene* (*level*), *feuern* "entlassen" (*to fire*);
- запозичені вирази: *jemandem die Schau stehlen, unter die Haut gehen*;
- запозичений синтаксис: *in 1993* (замість *im Jahre 1993*), *für eine Woche* (замість *eine Woche lang*).

Тема запозичення є надзвичайно актуальною в умовах, коли наука і техніка розвиваються стрімкими темпами, а їх продукти та технології з'являються швидше, ніж відповідні позначення. Англійська мова сьогодні є домінуючою мовою науки та досліджень, мовою публікацій, жодна з інших мов не може з нею змагатися навіть віддалено [1, с. 205]. Проте, незважаючи на це, англіцизація німецької мови проходить більш спонтанно та з найбільшою інтенсивністю в загальноновживаній мові.

Література:

1. Ammon Ulrich. *Ist Deutsch noch internationale Wissenschaftssprache? : Englisch auch für Lehre an den deutschsprachigen Hochschulen* / Berlin; New York : de Gruyter, 1998. – 339 S.
2. Carstensen B. *Semantische Scheinentlehnungen des Deutschen aus dem Englischen. Studien zum Einfluss der englischen Sprache auf das Deutsche*. Viereck, Tübinger Beiträge zur Linguistik. 1990.
3. Frischwärts und unkaputtbar. *Sprachverfall oder Sprachwandel im Deutschen*. Aschendorff, Münster. 2008. – 226 S.
4. Götzeler, Christiane. *Anglizismen in der Pressesprache: alte und neue Bundesländer im Vergleich*. Greifswalder Beiträge zur Linguistik, Bd. 5. Bremen : Hempfen, 2008.
5. Keller, Rudi. *Ist die Sprache vom Verfall bedroht?* Düsseldorf, 2004.
6. Polenz, Peter V. *Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart*. Band III, 19. und 20. Jahrhundert. Berlin; New York: de Gruyter. 1999. – 412 S.
7. Schneider Wolf, Sommer Cornelius, Kraus Josef, Krämer Walter. *Deutsch lebt! Ein Apell zum Aufwachen*. IFB Verlag Deutsche Sprache. GMBH 2010. – 166 S.
8. Schönfeld, Eike. *Alles easy. Ein Wörterbuch des Neudeutschen*. Verlag C.H.Beck. München. 3. Auflage. 1997. – 175 S.
9. *Sprachnachrichten*. Verein Deutsche Sprache (VDS). № 36 / Dezember 2007.
10. *Sprachnachrichten*. Verein Deutsche Sprache (VDS). № 50 / Mai 2011.
11. Wolff, Gerhart. *Deutsche Sprachgeschichte*. 4. Auflage. 2006. – 320 S.